

günümüz repertuvarının seçkin eserleri arasında yer almaktadır.

BİBLİYOGRAFYA :

İbnülemin, *Hoş Sadâ*, s. 55-60; Mustafa Rona, *20. Yüzyıl Türk Musikisi*, İstanbul 1970, s. 9-11; Sadi Yaver Ataman, *Mehmed Sadi Bey*, Ankara 1987, s. 24-26; Özalp, *Türk Musikisi Tarihi*, I, 630-634; Yılmaz Öztuna, *Türk Musikisi: Akademik Klasik Türk San'at Musikisi'nin Ansiklopedik Sözlüğü*, Ankara 2006, I, 48-49; Ahmed Râsim, "Zaman Levhaları, Kim Bilir?..", *Zaman*, İstanbul 24 Ramazan 1337 / 13 Haziran 1335; İ. Fenni [Ertuğrul], "İslâm-Türk Büyükleri: İsmail Fenni-IV", *İslâm-Türk Ansiklopedisi Mecmuası*, II/83, İstanbul 1947, s. 15; "Ali Bey (Hânenide)", *İst.A*, II, 628-630.

NURİ ÖZCAN

ALİ MEŞHEDÎ, Sultan

(سلطان علی مشهدی)

(ö. 926/1520)

İran'ın ekol sahibi nesta'lik hattatı.

Meşhed'de doğdu. Kaynaklarda doğum tarihiyle ilgili farklı yıllar verilmekteyse de çoğu araştırmacı 841'de (1437) doğduğunu kaydeder. Yedi yaşında iken babası vefat edince annesinin himayesi ve terbiyesiyle büyüdü. Medrese öğrenimi sırasında hat sanatına ilgi duydu. Bir süre kendi kendine yazı çalıştı. Bu konuda büyük bir kararlılıkla yaptığı çalışmaları gören dönemin ünlü hattatı Azhar-i Tebrizî kendisine bir kıta meşk yazarak nesta'lik (ta'lik) yazının kural ve inceliklerini öğretti. Bazı araştırmacılar ise nesta'lik hattını Azhar-i Tebrizî'nin talebesi Hâfız Hacı Muhammed'den geleneksel usulde meşkettiğini (Habîbullah Fezâilî, s. 470), ayrıca hem Ca'fer-i Tebrizî hem Azhar-i Tebrizî'nin yazılarını örnek alıp hattını kemale erdirdiğini, nesta'lik, hafî ve celî yazıda bir çığır açıp hattatları etkilediğini söyler. Bu sebeple kendisine "sultânü'l-hattâtîn, kible-tü'l-küttâb, zübdetü'l-küttâb, nizâmüddin" unvanları verildi.

Sultan Ali'nin şöhreti Horasan bölgesine ulaşınca Sultan Hüseyin Baykara onu Herat'a davet etti ve özel kütüphanesinde hattat olarak görevlendirdi. Bu tarihten sonra Sultan Ali yazdığı yazıların ketebe sine "kâtibü's-sultânî" unvanını da ilâve etti. Bu arada Vezir Ali Şîr Nevâî ile tanıştı, nesta'lik hatla onun eserlerini yazdı. Bunlar arasında 870'te (1465-66) yazdığı divanının tek nüshası Leningrad Salıtkov-Çedrin Devlet Kütüphanesi'ndedir (nr. 546). Nevâî'nin *Nevâdirü'n-nihâye* adlı eserinin bilinen tek nüshası da Taşkent Özbekistan İlimler Akademisi Birünî Şarkşinaslık Enstitüsü'nde korunmaktadır. Sarayda Abdurrahman-ı Câmî ile de

dostluk kuran Sultan Ali onun manzum ve mensur eserlerinden pek çoğunu nesta'lik hatla yazdı. Emir Hüsrev-i Dihlevî'nin *Heşt Bihişt*'ini 902'de (1497) aynı hatla istinsah etti (TSMK, Hazine, nr. 676). Uzun yıllar Hüseyin Baykara'nın sarayında refah ve ihtişam içinde yaşayan, saygı ve itibar gören Ali Meşhedî, Sultan Hüseyin'in ölümü üzerine Şâhî Beg Özbek (Şeybânî Han) sultan olunca Herat'tan ayrılıp Meşhed'de inzivaya çekildi. 9 Rebiülevvel 926 (28 Şubat 1520) tarihinde burada vefat etti ve Ali Meşhedî İmam Rızâ Türbesi'nin yakınında defnedildi. Mezar taşını talebesi Muhammed İbrîşîmî yazmıştır.

Sultan Ali Meşhedî, Avrupa müze ve kütüphanelerinde en çok eseri bulunan hattatlardandır. Bunlar arasında The British Library'de (Or., nr. 11839) murakka' içinde iki kıtası, Islamic Manuscripts British Royal adlı koleksiyonda yer alan albümler arasında (RCIN 1005038, 1005039, 1005067, 1005068) pek çok nesta'lik kıtası, aynı koleksiyon içinde nesta'lik hatla yazdığı (RCIN 1005032) *Hamse-i Nevâî* onun güzel eserlerindendir. Ayrıca Paris Bibliothèque Nationale'de nesta'lik düz ve mâil dört kıtası bulunmaktadır.

Ali Meşhedî kitâbe, levha, murakka' kıta ve kitap olarak birçok eser bırakmıştır. Herat şehrinde Hâce Abdullah-ı Ensârî'nin kabrinin batısında mermer üzerinde bir kitâbe ile Mirza Hârûn'un çocuklarının kabir taşı, Bağ-ı Murâd adlı sarayda ve bahçesinde kitâbeler, ayrıca *Rubâ'ıyyât-ı Hayyâm*, Abdurrahman-ı Câmî'nin *Tuhtetü'l-ahrâr*'ı, Nizâmî-i Gencevî'nin *Mahtenü'l-esrâr*'ı, Hâfız-ı Şîrâzî'nin *Dîvân*'ı, Şâhî'nin Türkçe gazelleri, Sultan Ali'nin nesta'lik yazıdaki gücünü ve sanatını ortaya koyan eserlerindendir. Ali Meşhedî'nin altmış dört yaşında iken

Sultan Ali Meşhedî'nin nesta'lik kıtası (İÜ Ktp., FY, nr. 1426)

yazdığı, Leningrad Kütüphanesi'nde mesnevi tarzında 300 beyitten meydana gelen *Risâle-i Manzûm der 'İlm-i Haft-ı Nesta'lik, Şîrâtü's-suftur* (Kavâ'id-i Huft) adlı önemli bir eseri bulunmaktadır. Bu nüsha Rus bilgini Galina Kastinova tarafından 1957'de bir mukaddimeyle birlikte tıpkıbasım olarak neşredilmiştir. Mehdî Beyânî, *Ahvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvisân*'da Ali Meşhedî'nin dünya müze ve kütüphanelerinde tesbit edebildiği pek çok eserini kaydetmiştir (I-II, 255-266).

Devrinin şairleri arasında da adı geçen, Farsça ve Türkçe şiirler yazdığı bilinen Ali Meşhedî sanat sever bir hükümdara yakınlığı, uzun ömrü, Ali Şîr Nevâî ve Abdurrahman-ı Câmî ile dostluk kurması, onların eserlerini yazması, ayrıca güzel ahlâkı ve pek çok talebe yetiştirmesi sayesinde fevkalâde bir şöhrete sahip olmuştur. Şah Mahmûd Nisâbü'rî, Sultan Muhammed Nûr, Sultan Muhammed Handan, Muhammed İbrîşîmî onun yetiştirdiği meşhur talebelerindendir. Osmanlı ülkesinden Maksud Ali Türk ile İran'dan İstanbul'a gidip Kanûnî Sultan Süleyman'ın sarayında alâka görmüş olan Abdülvâhid Meşhedî de Sultan Ali'nin talebeleri arasında zikredilir.

BİBLİYOGRAFYA :

Kâdî Ahmed Kummî, *Calligraphers and Painters* (trc. V. Minorsky), Washington 1959, s. 100-106; Mehdî Beyânî, *Ahvâl ü Âşâr-ı Hoşnûvisân*, Tahran 1363 hş., I-II, 241-266, 918; Âlî, *Menâkıb-ı Hünervârân*, s. 10, 32, 34, 35; Müstakimzâde, *Tuhfe*, s. 691; Habîbullah Fezâilî, *Afşâr-ı Haft*, İsfahan 1362 hş., s. 462, 470; Habîb, *Hat ve Hattâtân*, İstanbul 1305, s. 197-199; Muhittin Serin, *Hat Sanatı ve Meşhur Hattatlar*, İstanbul 2010, s. 319-321; Muhammad İsa Waley, "Islamic Manuscripts in the British Royal Collection", *Manuscripts of the Middle East*, VI (1992), Leiden 1994, s. 5-40.

MUHİTTİN SERİN